

This work is licenced under a Creative Commons Attribution 4.0 International License
Ovaj rad dostupan je za upotrebu pod licencom Creative Commons Imenovanje 4.0. međunarodna

PREGLEDNI
RAD

UDK: 811.581:316.7
DOI: <https://doi.org/10.22210/strjez/52-2/3>

Primljen: 5. 4. 2023.
Prihvaćen: 11. 11. 2023.

Honorifik shimu (师母) u kineskom jeziku

Bojana Pavlović

bojana.pavlovic@flf.unibl.org

Filološki fakultet, Univerzitet u Banjoj Luci, Bosna i Hercegovina

Imenica shimu (师母, u prijevodu učiteljeva supruga) u kineskom jeziku definira se kao tzv. honorifik (chengwei yu, 称谓语) i jedna je od mnogih koje se koriste u akademskom i obrazovnom kontekstu općenito. Ovu riječ analiziramo kroz kinesku filologiju (wenzi xue, 文字学), odnosno znanost o pisanome jeziku i znakovima te kroz antropološku lingvistiku. Uporaba honorifika u kineskoj kulturi zasniva se na kineskom poimanju uljudnosti te na konfucijanskoj filozofiji i shvaćanju hijerarhije u kineskom društvu. Zatim se ukratko osvrćemo na pragmatične i antropolingvističke informacije u svezi s uporabom honorifika shimu (师母), koje je važno usvojiti pri učenju kineskoga jezika kao stranoga, a od kojih su neke prenosive i na uporabu honorifika u kineskom jeziku uopćeno, te na istraživanja o ovom honorifiku u kineskoj kulturi i tradiciji, te u modernom kineskom društvu (posebno u kontekstu uporabe rodno-osjetljivoga jezika). Na kraju dajemo i kratku analizu učestalosti uporabe honorifika shimu, zasnovane na primjerima iz suvremenoga kineskog korpusa BCC, koji je razvilo Sveučilište za jezik i kulturu u Pekingu.

Ključne riječi: *kineski jezik, kineska filologija, honorifik shimu (师母), pragmatika, antropološka lingvistika*

1. ULJUDNOST I HONORIFICI U KINESKOM JEZIKU

U ovom radu željeli smo dati etimološki pregled i analizu honorifika shimu te sociolingvističkoj analizi, koja trenutačno prevladava u kineskoj lingvistici kada se radi o honorifiku shimu (Tao, 2019), dodati etimološke i antropolingvističke informacije, nužne za potpunije razumijevanje značenja i uporabe ovoga honorifika.

Ova je analiza ograničena na etimološki pregled te je u ovoj fazi zasnovana isključivo na kineskim izvorima, no pri izučavanju kineskoga jezika kao stranoga potrebno je imati u vidu i antropolingvističke te sociolingvističke aspekte uporabe ovoga honorifika, kao i honorifika uopće.

2. ISTRAŽIVANJE HONORIFIKA U KINESKOJ LINGVISTICI

Uljudnost kao lingvistički fenomen postoji u svim jezicima i kulturama, međutim, ovisno o kulturi poprima različite oblike i forme. Dok u hrvatskom jeziku u literaturi možemo naći primjer T/V forme kao lingvističkoga iskaza uljudnosti, kineski jezik karakterizira, između ostaloga, uporaba honorifika, ali i drugih leksičkih i gramatičkih oblika izražaja lingvističke uljudnosti.

Uljudnost se u okviru pragmatike proučava kroz teoriju uljudnosti, a najpoznatije teorije uljudnosti na Zapadu razradili su Brown i Levinson (1988), Lakoff (1973) te Leech (1983). U ovome radu nećemo dalje analizirati primjenu ovih teorija jer su primjenjivije na govorne činove, a ne toliko na same honorifike. Osim toga, mnogi lingvisti poput Fukushima (2003); Gu (1990, 1992); He i Ren (2016); Ide (1989); Kyono (2017); Spencer-Oatey i Kadar (2016) kritiziraju navedene teorije, prije svega s kulturološkoga aspekta, kao one koje se temelje na zapadnim jezicima, i stoga nisu univerzalne, a pogotovu ne primjenjive na dalekoistočne kulture.

Kada govorimo o uljudnosti u Kini, lingvisti poput Gu (1990, 1992); Kadar i Pan (2011); Xu (1993) itd. kroz prizmu tradicionane kineske filozofije objašnjavaju kinesko shvaćanje uljudnosti (termin „tradicionalna kineska filozofija“ onako kako ga je predstavio Chen 2019, str. 251). Gu (1990) se naročito ističe svojim setom maksima uljudnosti, zasnovanim na ritualima (kineski: li, 礼) te kineskim kulturološkim vrijednostima, poput poštovanja, skromnosti, toploga (prijateljskoga) stava, odnosno ljubaznosti pri ophođenju te ugladenosti. Gu svojim tumačenjem objašnjava mnoge fenomene kineske uljudnosti, poput uporabe honorifika srodstva u profesionalnom, akademskom i širem društvenom kontekstu (dakle oslovljavanje srodničkim formama, tj. honorificima pojedince s kojima ne dijelimo srodničke

veze). Kasnije Chen (2019) proširuje i dodatno objašnjava ove maksime uljudnosti i fenomene kineske uljudnosti kroz ideju obiteljske kulture (jia wenhua, 家文化). Chen (2019, str. 254) je zapravo preuzeo definiciju kineske kulture kao obiteljske, zasnovane na obiteljskim normama, vrijednostima i običajima, patrijarhalnim principima, poštovanju autoriteta naređenih i starijih, obožavanju predaka, vjerovanju u nastavljanje obiteljske jedinice i blagostanje, pri čemu su obiteljski odnosi temeljeni na krvnom srodstvu, dakle onako kako ju je ranije definirao Chu (2003, str.16).

Uljudnost je u kineskoj kulturi bliže povezana s tradicionalnom kineskom filozofijom, koja prema Chenu (2019, str. 254-265) objašnjava osnovne principe kineskoga poimanja uljudnosti. Chen (2019, str. 255) ističe da je Kina „država obiteljskoga društva (state-as-family-society)“, pri čemu se koncept države izjednačava s konceptom obitelji. U prilog tome govori i značenje riječi država (guojia, 国家), koja u sebi sadrži znakove za zemlju, državu (guo, 国) te za obitelj (jia, 家).

Uljudnost je u okviru konfucijanizma i u kineskom društvu tradicionalno bila vrlo značajna i obuhvaćala vrlo raznolike izražaje. Prema Gu (1990, str. 238), uljudnost je u kineskom jeziku najbliža pojmu uljudnoga izgleda/pojave (limao, 礼貌) koja je, opet, etimološki povezana s pojmom li (礼). Li je kao koncept imao različita značenja u kineskoj tradiciji, a vremenom se ustalilo značenje „rituali i ceremonije“. Kadar i Mills (2011, str. 126) ističu kako se uljudnost najčešće iskazivala kroz rituale i ceremonije. Li se prvobitno i iznad svega odnosi na religijske rituale, društvena pravila te uzajamno poštovanje članova društvene zajednice kao i pravila njegovoga iskaza (između ostaloga i lingvističkih iskaza poštovanja i uljudnosti, u što spadaju i honorifici, kojima se bavimo u ovoj analizi). Tako da se može reći da je uljudnost u Kini prije svega moralno načelo, socijalni konstrukt, ali i lingvistički iskaz. Kada govorimo o lingvističkom iskazu uljudnosti u tradicionalnoj Kini, Kadar i Mills (2011) ističu kako je još Konfucije govorio o li (礼) kao o uljudnosti, u kojoj se kao osnovni princip ističu skromnost ili poniznost (zibei, 自卑) nasuprot poštovanju drugoga (zunren, 尊人). U Kadar i Mills (2011, str. 129) navodi se citat iz klasika Knjiga rituala (Liji, 礼记 • Quli shang, 曲礼上, odnosno, Knjiga rituala, Quli, 1. dio) o uljudnosti: „夫礼者, 自卑而尊人“¹, što se može prevesti kao: „Li predstavlja samoponiznost i poštovanje drugoga.“ Za shvaćanje uljudnosti u kineskoj kulturi važno je razumjeti kinesku kulturu kao kolektivističku, odnosno kulturu

¹ <https://baike.baidu.com/reference/53369940/c8b8u4TFIsy-6msby-fXp-b3LDP9rfjGgx0xT-S1b5r3mu6f-lhES3bfYBPSBRcbv2TVi-ELxnF90RCY9uh0QfCi6c8J4EXa6J2j1K6dsg9sweOw8Q>

zajednice. Kad govorimo o antropološkoj podjeli kultura i društvenih zajednica, izdvaja se podjela na individualističke i kolektivističke kulture. Hofstede (1991, str. 51) definira individualizam (govorimo, dakle, o kultu-rama u kojima prevladava individualizam) kao skup vrijednosti kod kojih se od pojedinca očekuje da se sam brine o sebi i svojoj obitelji, dok je u kolektivističkim kulturama pojedinac integriran u jako povezane zajednice, koje garantiraju pojedincu zaštitu, najčešće u zamjenu za nepobitnu lojalnost. Mnogi (primjerice, Somech, 2000) govore o međuovisnom, nasuprot neovisnom pojedincu u okviru društvene zajednice. Kineska kultura spada u skupinu tzv. kolektivističkih kultura. Chen (2019, str. 266) predlaže koncept kulture obitelji (jia wenhua, 家文化), koja postoji i djeluje pod utjecajem stanovišta „svi pod nebom jedna su obitelj“ (tian xia yi jia, 天下一家). Chen (2019, str. 262-264) objašnjava načela uljudne komunikacije na kineskom jeziku definirane na principima poput „harmonija je najdragocjenija“ (he wei gui, 和为贵), kao i načelo obiteljske bliskosti (yi jia yi qin, 一家一亲) te pripadnosti klanu (jiazu, 家族).

Lingvistički izraz uljudnosti temelji se u kineskom jeziku na vrlo složenom sustavu izričaja uljudnosti, odnosno uljudnom jeziku (limao yu, 礼貌语), koji ima više aspekata: jezik kojim izražavamo poštovanje (jing yu, 敬语), povezan s konceptom poštivanja sugovornika (tazun, 他尊), jezik skromnosti i samozatajnosti (qianyu, 谦语), zatim indirektni iskaz (weiyu, 婉语), elegantni govor/iskaz (yayu, 雅语), ceremonijalni govor (ketao yu, 客套语) itd. Tu spada i vrlo kompleksni sustav honorifika, odnosno titula (chengwei yu, 称谓语). Društvena hijerarhija također je bila veoma važna u kineskoj kulturi. Zbog toga je i postojao toliko razgranat i složen sustav jezičnih iskaza uljudnosti, među njima i honorifika. S liberalizacijom Kine u 20. stoljeću i usvajanjem „zapadnih vrijednosti“, dolazi do smanjivanja uporabe honorifika, ali se oni i dalje koriste, kao što su, primjerice: shimu (师母, učiteljeva supruga), laoshi (老师) i shifu (师傅, oba honorifici za učitelja), shixiong (师兄, honorifik za starijega kolegu/suučenika), shijie (师姐, honorifik za stariju kolegicu/suučenicu).

Crystal (2008, str. 231) definira honorifike kao izraze uljudnosti i poštovanja, osobito u kontekstu društvenoga statusa sugovornika, koji se mogu koristiti i u neformalnom kontekstu. Honorifici se u kineskom jeziku mogu definirati kao etikete ili titule, ali i kao lingvističke forme uopće (u što se može uključiti i rodbinsko nazivlje), kojima se izražavaju poštovanje, uvažavanje i cijenjenje sugovornika (koje iskazuje govornik).

Kadar i Pan (2011, str. 44) daju definiciju honorifika u kineskom jeziku kao pojmova kojima se izražava samopodcjenjivanje, želja za društvenim prihvaćanjem i poštovanje prema sugovorniku.

Kada se radi o istraživanjima o uljudnosti u kineskom jeziku i honorificima, kao jednom od formi uljudnosti, od onoga što je do sada istraženo i napisano, izdvajaju se među kineskim tradicionalnim izvorima: klasici poput *Erya* (尔雅, klasični kineski rječnik), *Zhouli* (周礼, Rituali dinastije Zhou), *Liji* (礼记, Knjiga o ritualima). Tu su, zatim, *Qinshu ji* (亲属记, Zapis o honorificima, Zheng, 1996), *Chengwei kaobian* (称谓考辨, Egzegeza honorifika, Zhou, 2003) te *Chengwei Lu* (称谓录, Popis honorifika, Liang 2017), svi iz razdoblja dinastije Qing (1644. – 1911.). Od rječnika modernoga kineskog jezika, specijaliziranih za honorifike, izdvajamo: *Zhongguo chengwei cidian* (中国称谓辞典, Kineski rječnik honorifika, Cai, 1994), *Gujin chengwei cidian* (古今称谓词典, Rječnik klasičnih honorifika, Yang i Zhu, 1989), *Hanyu chengwei da cidian* (汉语称谓大辞典, Veliki rječnik honorifika u kineskom jeziku, Ji, 2001), i djelo *Zhongxi renji chengwei xitong* (中西人际称谓系统, Sistem honorifika Kine i Zapada, Tian, 1998). Tu su zatim *Chengwei da cidian* (称谓大词典, Veliki rječnik kineskih honorifika, Han, 1991), *Qinshu Chenghu cidian* (亲属称呼词典, Rječnik rodbinske terminologije, Bao i Wang, 1988), *Hanyu chengwei cidian* (汉语称谓词典, Rječnik kineskih honorifika, Wang i Wang, 1988), *Zhongguo gujin chengwei quanshu* (中国古今称谓全书, Knjiga kompletnoga popisa tradicionalnih i modernih honorifika, Wu, 1991), kao i *Gujin chengweiyu cidian* (古今称谓语词典, Rječnik tradicionalnih i modernih honorifika, Zhang, 2003).

Od znanstvenih članaka i analiza izdvajaju se: Zhang (1987), koji istražuje tradicionalne i moderne honorifike u kineskom jeziku, Ma i Chang (1998), koji istražuju honorifike u klasičnom kineskom jeziku. Pan (1998) daje etimološku obradu honorifika te proširenje značenja i uporabe honorifika od srodničkih k društvenim honorificima. Wang (2014) analizira honorifike razdoblja dinastija Qin i Han, dok Ma (2019) istražuje komunikativne uloge honorifika u klasičnom kineskom jeziku srednjega razdoblja. Broj istraživanja honorifika u klasicima i poznatim književnim djelima također se povećava, pa tako Jiao (2014) analizira honorifike iz Chun Ming waishi (春明外史, jedan od prijevoda na engleski je Romance in the imperial city ili Ljubavna priča u carskom gradu). Liu (2014) proučava društvene honorifike iz Dong zhou lie guozhi (东周列国志 ili Ljetopisi dinastije Istočni Zhou), Lu (2017) honorifike iz romana Shuihu zhuan (水浒传, Odmjetnici iz močvare), Zhou (2018) proučava ženske honorifike u romanu Xi youji (西游记, Hodočašće na Zapad). Tu su još i Wu (2008), koji se bavi honori-

ficima u klasičnom kineskom jeziku srednjega razdoblja i daje semantičku i leksikološku obradu 25 honorifika iz spomenutoga razdoblja. Zhang (2019) daje detaljnu analizu o uporabi uljudnoga jezika u modernom kineskom jeziku, na primjerima iz moderne svakodnevice, radnoga okruženja itd. Od stranih izvora, kao najznačajnije izdvojili bismo Kadar i Pan (2011), koji daju detaljnu analizu uljudnosti u klasičnom i modernom kineskom jeziku izborom honorifika, ali i strategija uljudnosti, kao što su zahtjevi, isprike i odbijanje. Kadar u više svojih članaka govori o formama uljudnosti u kineskom jeziku, kao i njihovoj primjeni u diskursu, a bavi se i honorificima, kao u primjerice Kadar (2007).

Istraživanja o interkulturalnoj pragmatiki uspoređuju honorifike u kineskom i zapadnim jezicima te kulturološke aspekte uporabe honorifika. Od istraživanja o ovoj temi izdvajaju se: Jiang (2001), koji uspoređuje kulturološke aspekte srodničkih i nesrodničkih honorifika u kineskom i engleskom jeziku te analizira problem ograničenosti prijevoda u slučaju honorifika. Sun (2002) analizira honorifike i fenomen jezičnoga tabua u kineskom i zapadnim jezicima. Li (2004) proučava sličnosti i razlike honorifika u kineskom, ruskom i engleskom jeziku. Yang (2012) se bavi pedagoškim aspektima, odnosno uporabom kineskih honorifika kod stranih studenata kineskoga jezika. Yang (2012) analizira kulturološke razlike koncepta obitelji kod kineske i zapadnih kultura, kroz studiju srodničkih honorifika. Li (2019) proučava udžbenike i nastavna sredstva te upotrebu honorifika u navedenim izvorima.

3. O HONORIFIKU SHIMU (师母) U KINESKOM JEZIKU

Honorifik shimu (师母), odnosi se na učiteljevu suprugu (doslovni je prijevod: učiteljica-majka), koji analiziramo u ovom radu, ubraja se u tzv. akademske honorifike. Kada govorimo o honorificima u akademskom kontekstu, prije svega treba istaknuti važnost poštovanja prema učitelju u Kini (pri čemu se misli na prosvjetnoga radnika uopće). Tao (2019, str.155) analizira honorifik laoshi u kineskom jeziku, u izrazima poput „tian di jun qin shi” (天地君亲师, u prijevodu: nebo, zemlja, vladar, roditelj, učitelj, odnosno, pet svetih pojmova u konfucijanskoj kulturi, uz koje se vezuju i jisi (祭祀), odnosno ceremonije žrtvovanja) i „shi shi ru fu“ (视师如父, u prijevodu: gledati učitelja poput roditelja). Tako je i odnos učitelja i učenika jedan od ključnih u kineskoj kulturi, a učitelj je, uz roditelje, najznačajnija figura u učenikovu životu, dakle, roditeljska figura. Stari kineski izraz/izreka kaže: „yi ri wei shi, zhong shen wei fu“ (一日为师, 终身为父, prijevod: jednom

učitelj, zauvijek otac). Honorifik shimu (师母) odnosi se na učiteljevu suprugu. Shimu je kao učiteljeva supruga važan član zajednice učitelja i učenika. Sama riječi sastoji se od riječi shi (师, učitelj) i mu (母, majka). Sam honorifik opisuje veoma jasno odnos koji postoji između učiteljeve supruge i učenika. Učitelj je svojim učenicima poput oca, samim tim, njegova je supruga poput majke i njezina prisutnost izuzetno je značajno u jednoj zajednici koja nije samo akademska-ona je i socijalna, i u skladu s kineskom kulturom, možemo reći, i obiteljska. Možemo vidjeti da u kineskoj kulturi honorifik shimu (师母) izražava identitet, kao i socijalni status u okviru obitelj kao socijalnoga sustava (Tao, 2019). Za starije suučenike, kolege, također se koriste honorifici poput shixiong (师兄), koji se sastoji od dva znaka, jedan sa značenjem učitelj i drugi, koji znači stariji brat, a tu je i honorifik shijie (师姐), koji se sastoji od znakova sa značenjem učiteljica i starija sestra. Najbliži (ali nepotpuni) prijevod na hrvatski jezik bili bi stariji suučenic/kolega i starija suučenica/kolegica („stariji“ ovdje ukazuje prije svega na izraz poštovanja, ali i obiteljske bliskosti, jer „xiong“, ima značenje „stariji brat“, dok „jie“ u prijevodu znači „starija sestra“. Oba su obiteljski honorifici. Svi ovi honorifici koriste se u kineskom jeziku i danas. Ovdje je važno napomenuti da se riječ „učitelj“ kao honorifik koristi u širem kontekstu, kao izraz poštovanja (društveni honorifik) te često zamjenjuje izraz oslovljavanja xiansheng (先生, gospodin). Laoshi (老师, učitelj) se ponekad koristi i kao počasna titula koja se dodjeljuje posthumno, kao zushi (祖师), obično za osnivača neke škole ili filozofske misli te zongshi (宗师), koja se koristi za poznatoga učitelja, izgrađene reputacije.²

Što se tiče značenja i etimologije honorifika „shimu“, *Suvremeni rječnik kineskog jezika* definira shimu (师母) kao formu oslovljavanja za učiteljevu suprugu. Shiniang (师娘) se navodi kao sinonim. Kada govorimo o tvorbi honorifika shimu, znak shi (师), prema klasiku Shuowen jiezi (说文解字, Analitički rječnik znakova) ima značenje vojska, vojnik. Kasnije se razvijaju značenje i upotreba dužnosnik, službenik, a zatim učenjak i učitelj³. Znak mu (母), prvobitno ima značenje majka, a kasnije se razvija značenje za stariju ženu i tako se koristi u tvorbi srodničkih honorifika poput jiumu (舅母, sa značenjem ujna), i gumu (姑母, u prijevodu: tetka). Najranije primjere honorifika shimu (师母) nalazimo prema izvorima (po BCC korpusu Pekinškog sveučilišta za strane jezike) tijekom dinastije Ming, kako se kori-

² O honorificima 宗师 i 祖师: <http://xh.5156edu.com/html5/z97m65j9751.html> i <http://xh.5156edu.com/html5/3521.html>

³ <https://www.kangxizidian.com/search/index.php?stype=Word&sword=%E5%B8%88&detail=y&Page=1>

sti i danas. Prema Tao (2019, str. 156), honorifik shimu (师母) pripada grupi honorifika kvazisrodstva (ni qinshu 拟亲属). Chen (2019, str. 267), Chen i Ren (2019) tvrde da „kultura obitelji“ karakteristična za kinesko društvo i jezik, objašnjavaju zašto se honorifici za srodstvo koriste u akademskom okružju (kao i razlog zbog kojeg se kineska kultura može nazvati kulturom obitelji). Dok Tao (2019) ističe da honorifik „shimu“ pripada grupi honorifika za stariju ženu u odnosu srodstva i ne oslikava širi društveni nego samo položaj žene u okviru srodstva (što je u svezi s tradicionalnim položajem žene u kineskom društvu). Chenovo tumačenje objašnjava zašto se u kineskoj kulturi javljaju honorifici srodničkih odnosa za ostale odnose (kao što je kod titula oslovljavanja u profesionalnom ili šire društvenom okružju/kontekstu), što je uvjetovano obiteljskom kulturom, pri čemu se srodnički honorifici koriste i za nesrodničke veze. Njihova objašnjenja nisu kontradiktorna, ona se samo nadopunjuju. Činjenica je da je tradicionalna kineska kultura kao i većina tradicija po prirodi patrijarhalna.

4. ANALIZA UPORABE HONORIFKA SHIMU (师母)

4.1. Uporaba shimu u klasičnom i suvremenom kineskom jeziku

Što se tiče učestalosti uporabe honorifika shimu u klasičnom i modernom kineskom jeziku, za statističku analizu upotrebe honorifika „shimu“, koristili smo BCC korpus, odnosno suvremeni kineski korpus, koji je razvilo Sveučilište za jezik i kulturu u Pekingu.⁴ Prema BCC korpusu, pronašli smo ukupno 911 rečeničnih primjera s riječi „shimu“ iz književnih izvora klasičnoga kineskog jezika i možem se vidjeti da su najraniji izvori iz dinastije Song te da se radi o budističkim spisima.⁵ Tek od dinastije Ming govorimo o uporabi honorifika „shimu“ sa značenjem koje ima danas, kao u primjeru iz Hai Gong An (海公案, ili Slučaj Hai Ruija/ Suđenje Hai Ruiju, autora Xu Zhousheng iz perioda dinastije Ming), biografiji jednoga učenjaka, poznatoga po svojoj iskrenosti i integritetu:

(1) 请师母、世嫂、世妹，同到后宅。

Molim shimu, shisao, shimei da zajedno dođu do kuće.

⁴ <http://bcc.blcu.edu.cn/>.

⁵ U spisu 迹禅师母佛祖统纪 佛藏\大藏经\杂藏\史传部 nabrajaju se imena budističkih monaha, pa i ime budističkoga i taoističkoga redovnika i supruge („宋念佛道者陈氏(迹禅师母)“). Ovdje navodimo sve kako je citirano u BBC korpusu.

Primjer iz perioda dinastije Qing, roman Wu Meiyuan (五美缘 ili Pet ljepotica), nepoznatoga autora:

(2) 义芳、有怜齐声道: „恭喜师母.“

Yifang i Youlian uglas su rekli: „Čestitamo, Shimu“.

Možemo vidjeti iz navedenih primjera da u „wen yan-u“ honorifik „shimu“ ima upotrebu kao što smo pokazali u našoj analizi, tj. odnosi se na učiteljevu suprugu, počevši od dinastije Ming. U književnim izvorima i novinskim tekstovima iz spomenutoga korpusa našli smo također primjere uporabe shimu kao honorifika, kao što je primjer iz romana Zhanzheng he ren (Rat i ljudi, 战争和人, objavljeno u tri dijela u periodu 1987-1992):

(3) 他突然改口将“师母“变成了“夫人“.

Iznenada je zamijenio svoje riječi i oslovio „shimu“ s „gospođo“.

Iz istoga perioda, ali u novinskim tekstovima, imamo 114 primjera, kao u primjeru iz novina Renmin ribao (人民日报, od 13. 9. 2011.):

(4) 温家宝特意来到老人房间看望老人, 尊敬地称呼她“师母.“

Wen Jiabao posebno je došao do prostorije starije osobe, da ju posjeti, i s poštovanjem ju je zvao „shimu“.

U okviru BCC korpusa, možemo vidjeti i grafički prikaz učestalosti korištenja honorifika „shimu“ po godinama⁶. Po tom grafičkom prikazu vidljivo je da je najveći broj književnih, odnosno novinskih izvora u kojima se može pronaći honorifik „shimu“ iz perioda oko 1938. godine (u ovom razdoblju nalazimo 167 rečeničnih primjera s honorifikom „shimu“). Također se može vidjeti da se od 1950-ih godina smanjuje učestalost upotrebe honorifika „shimu“ (primjerice, u izvorima iz 1957. nalazimo samo 4 rečeničnih primjera s honorifikom „shimu“). Iako kasnije broj primjera ponekad malo raste, može se ipak jasno vidjeti da je u cjelini učestalost uporabe ovoga honorifika znatno opala u usporedbi s periodom klasičnoga kineskog jezika. Chen (2019, str. 266) ističe da se kod mladih generacija može primijetiti oslabljeno korištenje „tradicionalnih principa kulture obitelji“, što se po njemu može objasniti time da koncept obiteljske kulture s politikom jednoga djeteta slabi jer mladi ne poznaju iskustvo imanja veće obitelji i raznovrsnosti obiteljskih odnosa, što dovodi do manje učestalosti upotrebe honorifika „shimu“.

⁶ <http://bcc.blcu.edu.cn/hc>, pristupljeno 26.2.2023.

4.2. Honorifik shimu u modernoj kineskoj lingvistici i problemi prevođenja na hrvatski jezik

Kada govorimo o načinu na koji se ovaj honorifik analizira u modernoj kineskoj lingvistici, posebno u kontekstu uporabe rodnoosjetljivoga jezika, diskutira se o nedostatku forme oslovljavanja za supruga učiteljice, s obzirom na to da u tradicionalnoj kineskoj kulturi govorimo poglavito o učitelju kao muškom zanimanju. Tako Tao (2019) analizira razloge ovoga fenomena s povijesnoga aspekta, odnosno, obrazlaže da „nedostatak uljudnih formi oslovljavanja (que wei 缺位)“ - u ovom slučaju misli se na nedostatak honorifika za žene, fenomen kojim su se i drugi kineski lingvisti bavili) te daje prijedloge za uljudnu formu oslovljavanja supruga učiteljice, odnosno, dopunjavanje uljudnih formi oslovljavanja (bu wei 补位). Ovaj nedostatak i dopuna odgovarajućih uljudnih formi, tj. rodnoosjetljivih uljudnih formi i honorifika, u kineskoj je lingvistici (pogotovo socijalnoj lingvistici, ali i leksikologiji) vrlo aktualna tema.

Na kraju želimo dati kratak osvrt na problem prevođenja honorifika na hrvatski jezik. Smatramo da je za davanje mogućih prijedloga i rješenja potreba detaljnija komparativna analiza, stoga se u ovom radu nećemo baviti mogućim rješenjima. Ali, svakako se nadamo da je definiranje barem nekih od problema pri prevođenju honorifika, početak jednoga procesa koji bi vodio k sustavnijem pristupu ovom problemu. Kada govorimo o prevođenju „shimu“ i ostalih kineskih honorifika na hrvatski jezik, nailazimo na više problema, od kojih ćemo ovdje izdvojiti dva. Za dublju analizu, kao što smo već spomenuli, potrebno je više znanstvenih studija, kako u kineskom, tako i u hrvatskom jeziku, kao i više izvora koji se bave interkulturalnom pragmatikom. Jedan je problem korištenje srodničkih honorifika za nesrodničke odnose. To je lako objasniti i pomoću koncepta kulture obitelji (Chen, 2019), a i činjenicom da kineski jezik ima čitavu grupu tzv. kvazirodbinskih honorifika (Tao, 2019, str. 156). Ovaj fenomen mogao bi se usporediti s uporabom termina oslovljavanja „teta“ u hrvatskom jeziku (koji se koristi i za za rodbinske kao i nerodbinske veze), premda ograničeno, regionalno, i u okviru kolokvijalnoga jezika (za što bi bila potrebna jedna studioznija analiza). Drugi je problem u tome što je sustav kineskih honorifika mnogo kompleksniji i raznovrsniji, a takve su i društvene veze. Premda je usporedba kineskih honorifika s hrvatskim lakša nego primjerice, usporedba s engleskim jezikom, ipak i u ovom slučaju susrećemo se s problemom ograničenosti odgovarajućih termina oslovljavanja, odnosno honorifika, pri prijevodu. Tako je i u slučaju honorifika „shimu“, koji prije-

vodom „učiteljeva supruga“ na hrvatski jezik zapravo nismo obuhvatili bit toga pojma na kineskom jeziku.

LITERATURA

- Bao, H. & Wang, A. (1988). *Qinshu Chenghu cidian* [Rječnik rodbinskih honorifika]. Changchun: Jilin jiaoyu chubanshe.
- Brown, P. & Levinson, S. (1988). *Politeness: Some universals in language usage*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cai, X. (1994). *Zhongguo chengwei cidian* [Rječnik kineskih honorifika]. Beijing: Beijing Language and Culture University Press.
- Chen, X. (2019). *Family-Culture and Chinese Politeness*. *Acta Linguistica Academica*, 66(2), 251-270. <https://doi.org/10.1556/2062.2019.66.2.6>
- Chen, R., Lin H. & Hu, C. (2013). Chinese requests: In comparison to American and Japanese requests and with reference to the 'East-West divide'. *Journal of Pragmatics*, 55, 140-161. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2013.05.012>
- Chen, X. & Ren, J. (2019). Kinship term generalization as a cultural pragmatic strategy among Chinese graduate students. *Pragmatics and Society*, 10(4), 613-638. <https://benjamins.com/catalog/ps.18009.ren>
- Chu, X. (2003). The generalization of Chinese 'family culture' and cultural capital. *Academic Research*, 11, 15-19. https://xueshu.baidu.com/usercenter/paper/show?paperid=c70d00e61eb13b563961225bd5b525e9&site=xueshu_se
- Crystal, D. (2008). *A Dictionary of Linguistics and Phonetics* (6th ed.). Oxford: Blackwell.
- Fukushima, S. (2003). *Requests and culture: Politeness in British English and Japanese*. New York: Peter Lang.
- Fung, J. (1977). *Kratka istorija kineske filozofije*. Beograd: Nolit.
- Gu, Y. (1990). Politeness Phenomena in Modern Chinese. *Journal of Pragmatics* 14(2). 237-257. [https://doi.org/10.1016/0378-2166\(90\)90082-O](https://doi.org/10.1016/0378-2166(90)90082-O)
- Gu, Y. (1992). Politeness, Pragmatics and Culture. *Foreign Language Teaching and Research*, 4, 10-17. <https://max.book118.com/html/2018/1018/8116003065001127.shtml>
- Han, S. (1991). *Chengwei da cidian* [Veliki rječnik kineskih honorifika]. Beijing: New World Press.
- He, Z. & Wei R. (2016). Current Address Behaviour in China. *East Asian Pragmatics*, 12. 163-180. <https://doi.org/10.1558/eap.v1i2.29537>
- Hofstede, G. (1991). *Cultures and Organizations: Software of the Mind*. London: McGraw-Hill.
- Yeh, C. J., & Hwang, M. Y. (2000). Interdependence in ethnic identity and self: Implications for theory and practice. *Journal of Counseling & Development*, 78(4), 420-429. <https://doi.org/10.1002/j.1556-6676.2000.tb01925.x>
- Ide, S. (1989). Formal forms and discernment: Two neglected aspects of universals of linguistic politeness. *Multilingua*, 8 (2-3), 223-248. <https://doi.org/10.1515/mult.1989.8.2-3.223>
- Ipša, A. (2020). *Usporedba strategija i načela uljudnosti u hrvatskom, mađarskom i slovenskom jeziku* [Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet]. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:274080>
- Ji, C. (2001). *Hanyu chengwei da cidian* [Veliki rječnik honorifika kineskog jezika]. Shijia zhuang: Hebei jiaoyu chuban she.

- Jiang, C. (2001). *Hanying chengweiyu duibi yu fanyi* [Poređenje i prijevod kineskih i engleskih honorifika], [Magistarski rad. Sveučilište provincije Guangxi]. <https://cdmd.cnki.com.cn/Article/CDMD-10593-2001000957.htm>
- Jiao, X. (2014). *Chunming waishi chengwei yanjiu* [Studija o honorificima iz Chun Ming waishi], [Magistarski rad. Sveučilište Unutarnja Mongolija]. <https://cdmd.cnki.com.cn/Article/CDMD-10126-1014269353.htm>
- Kadar, D. Z. (2007). *Terms of (im)politeness: a study of communicational properties of traditional Chinese (im)polite terms of address. Budapest Monographs in East Asian Studies*. Budapest: Eötvös Loránd University Press. <https://eprints.hud.ac.uk/id/eprint/13116/>
- Kadar, D. Z. & Mills, S. (2011). *Politeness in East Asia*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kadar, D. Z. & Pan, Y. (2011). *Politeness in Historical and Contemporary Chinese*. London and New York: Continuum International Publishing Group.
- Kyono, C. (2017). Japanese politeness situated in thanking a benefactor: Examining the use of four types of Japanese benefactive auxiliary verbs. *East Asian Pragmatics*, 2(1), 25–57. <https://doi.org/10.1558/eap.30468>
- Lakoff, R. (1973). The logic of politeness; or, minding your P's and Q's. In Claudia Corum, T. Cedric Smith-Stark, & Ann Weiser (eds.), *Papers from the Ninth Regional Meeting of the Chicago Linguistics Society*, 292–305. Chicago: Department of Linguistics, University of Chicago.
- Leech, G. N. (1983). *Principles of Pragmatics*. New York: Longman.
- Li, C. (2004). *Ying e han chengweiyu bijiao yanjiu* [Usporedba honorifika u engleskom, ruskom i kineskom jeziku], [Magistarski rad. Sveučilište provincije Guangxi]. https://xueshu.baidu.com/usercenter/paper/show?paperid=7b11cd38143164419b73d59c078f7371&site=xueshu_se
- Li, S. (2020). *Hanyu chengwei yanjiu* [Istraživanje o kineskim honorificima]. Shanghai: Renmin chubanshe.
- Li, Z. (2019). *Mianxiang duiwai hanyu jiaoxue de han e chengweiyu duibi yanjiu* [Komparativna studija kineskih i ruskih honorifika za poučavanje kineskog jezika kao stranog], [Magistarski rad. Sveučilište Heilongjiang]. https://xueshu.baidu.com/usercenter/paper/show?paperid=152s0py0kn560ex09q3h0gy03r519313&site=xueshu_se
- Liang, Z. (2017). *Chengwei Lu*. [Popis honorifika]. Shanghai: Guangwen Shuju.
- Liu, B. (2014). *Dongzhou lieguozhi de shehui chengwei yanjiu* [Istraživanje o društvenim honorificima u Ljetopisima dinastije Istočni Zhou], [Magistarski rad. Sjeveroistočno pedagoško sveučilište]. https://xueshu.baidu.com/usercenter/paper/show?paperid=7b0ec0d61221b1fad11cafa7faf13b2b&site=xueshu_se
- Lu, Q. (2017). *Shuihuzhuan de chengwei ci yanjiu* [Studija honorifika iz romana Odmetnici iz močvare], [Magistarski rad. Pedagoško sveučilište Anhui]. <https://www.docin.com/p-913891320.html>
- Ma, H. & Chang, Q. (1998). *Chengwei yu* [Honorifici]. Beijing: Xinhua Publishing House.
- Ma, L. (2019). *Zhongguo hanyu chengwei ci jiaoji gongneng yanjiu* [Istraživanje o komunikativnoj funkciji honorifika klasičnog kineskog srednjeg perioda]. Hangzhou: Zhejiang Business University Press.
- Matsumoto, Y. (1989). Politeness and conversational universals: Observations from Japanese. *Multilingua – Journal of Cross-Cultural and Interlanguage Communication*, 8, 207–222. <https://doi.org/10.1515/mult.1989.8.2-3.207>

- Pan, P. (1998). Lun qinshu chengweiyu de fanhua [Opći razvoj srodničkih honorifika]. *Yuyan wenzi yinyong*, 2(26), 34-28. <https://www.docin.com/p-460066330.html>
- Pan, Y. (2000). *Politeness in Chinese face-to-face interactions*. Stamford, CT: Ablex.
- Pan, Y. & Kadar, D. Z. (2011). *Politeness in historical and contemporary Chinese*. London: Continuum.
- Somech, A. (2000). The independent and the interdependent selves: Different meanings in different cultures. *International Journal of Intercultural Relations*, 24 (2),161-172. [https://doi.org/10.1016/S0147-1767\(99\)00030-9](https://doi.org/10.1016/S0147-1767(99)00030-9)
- Spencer-Oatey, H. & Kadar, D.Z. (2016). The bases of (im)politeness evaluations: Culture, the moral order and the East–West divide. *East Asian Pragmatics*, 1(1), 73–106. <https://doi.org/10.1558/eap.v1i1.29084>
- Sun, F. (2002). Zhong xi chengwei yongyu de wenhua chayi [Kulturološke razlike između kineskih i zapadnih honorifika]. *Journal of Xi'an Foreign Languages University*,10(1): 80-85. https://xueshu.baidu.com/usercenter/paper/show?paperid=c2d3717896dc7e247c22338cc5b07d26&site=xueshu_se
- Tao, Y. (2019). *Yu shimu duiying de shehui chengweiyu quewei xianxiang yanjiu*[Studije o odsutnosti društvenog honorifika 'shimu']. *Xiandai yuwen*, 6: 154-159. https://wenku.baidu.com/view/8772d87bbc1e650e52ea551810a6f524ccbfcfbfd?fr=xueshu_top&wks_=1680472204050
- Tian, H. (1998). *Zhongxi renji chengwei xitong* [Sistem honorifika Kine i Zapada]. Beijing: Waiyu jiaoxue yu yanjiu chubanshe.
- Wang, H. & Wang, X. (1988). *Hanyu chengwei cidian* [Rječnik kineskih honorifika]. Shenyang: Liaoning daxue chuban she.
- Wang, Z. (2014). *Qin Han chengwei yanjiu* [Istraživanje o honorificima perioda Qin i Han dinastija]. Beijing: Zhongguo shehui kexue chuban she.
- Wu, H. (2008). *Zhongguo hanyu xujing chengwei yanjiu* [Istraživanje o honorificima za izražavanje skromnosti i poštovanja], [Magistarski rad: Pedagoško sveučilište u Nanjingu].
- Wu, H. (1991). *Zhongguo gujin chengwei quanshu* [Knjiga tradicionalnih i modernih honorifika]. Harbin: Heilongjiang jiaoyu chuban she.
- Xu, S. (1993). Recent advances on the theory of conversational implicature. *Modern Foreign Languages*, 2, 7–15. <https://www.docin.com/p-1314265856.html>
- Yang, Y. & Zhu W. (1989). *Gujin chengwei cidian* [Rječnik klasičnih honorifika]. Hefei: Huanshan shushe.
- Yang, X. (2012). *Hanying qinshu chengweici duibi fenxi jiqi duiwai hanyu jiaoxue* [Komparativna analiza kineskih i engleskih honorifika srodstva i poučavanje kineskog kao stranog jezika]. *Beifang wenxue*, 9, 119-120. https://xueshu.baidu.com/usercenter/paper/show?paperid=23bc0a292ccb9b14b035cebeb033541b&site=xueshu_se
- Yuan, T. (1994). *Guren chengwei* [Honorifici naših predaka]. Beijing: Zhonghua Book Company.
- Zhang, H. (2019). *Limaoyongyu* [Uljudni jezik]. Hong Kong: China United Culture Press.
- Zhang, L. (1987). *Gujin chengwei manhua* [O tradicionalnim i modernim honorificima]. Beijing: Huaxia Publishing House.
- Zhang, X. (2003). *Gujin chengweiyu cidian* [Rječnik tradicionalnih i modernih honorifika]. Beijing: Zhongguo guoji guangbo chubanshe.
- Zheng, Z. (dinastija Qing). (1996). *Qinshu ji* [Zapis o honorificima]. Beijing: Zhonghua Book Company.

- Zhou, A. (2018). Xi youji nvxing chengweiyu yanjiu [Studija o ženskim honorificima u romanu Hodočašće na Zapad]. *Lanzhou jiaoyu xueyuan xuebao*, 34(12): 37-38, 53). https://xueshu.baidu.com/usercenter/paper/show?paperid=174j02h0q33a0e005u7r0gu0qs787821&site=xueshu_se
- Zhou, L. & Zhang, S. (2018). Reconstructing the politeness principle in Chinese: A response to Gu's approach. *Intercultural Pragmatics*, 5, 693–721. <https://doi.org/10.1515/ip-2018-0024>
- Zhou, X. (dinastija Qing). (2003). *Egzegeza honorifika* [Chengwei kaobian]. Yangzhou: Guangling shushe.

Izvori:

- Xu, S. (1963). *Shuowen jiezi* [Analitički rječnik kineskih znakova]. Beijing: Zhonghua Book Company.
- Confucius. (2009). *Lunyu* [Analekti]. Beijing: Zhonghua Book Company.
- Liji* [Knjiga rituala]. (2017). Beijing: Zhonghua Book Company.
- Erya* [Približavanje eleganciji]. (2014). Beijing: Zhonghua Book Company.
- Zhouli* [Rituali dianstije Zhou] (2014). Beijing: Zhonghua Book Company.
- Wang, H. (1993). *Zhanzheng he ren* [Rat i ljudi]. Beijing: Renmin wuxue chubanshe
- Wu Meiyuan* [Pet ljepotica] (Qing dynasty novel, unknown author). (1997). Jilin: Lijiang chubanshe
- Xu, Z. (2013). Hai Gong An [Hai Rui rješava zločine]. Harbin: Beifang wenyi chubanshe
- Institute of Big Data and Education Technology of Beijing Language and Culture University. BCC Corpus. <http://bcc.blcu.edu.cn/zh/search/5/%E5%B8%88%E6%AF%8D> (pristupljeno: 3. 4. 2023.)

Honorific *shimu* (师母) in Chinese

Bojana Pavlović

The noun *shimu* (师母 ‘teacher’s wife’) is defined in Chinese as a so-called honorific, i.e., *chengweiyu* (称谓语), one of many honorifics used in academic and educational contexts. We analyze this word through Chinese philology (*wenzixue*, 文字学), that is, the science of written language and characters, and through anthropological linguistics. The use of honorifics in Chinese culture is based on the Chinese concept of politeness, Confucian philosophy, and the understanding of hierarchy in Chinese society. In the end, we give a brief overview of the need to learn and acquire certain pragmatic (as well as anthropolinguistic) information about the honorific *shimu* (师母) when learning Chinese as a foreign language (some of this information is applicable in the use of other honorifics in the Chinese language). We also provide a short review of how this honorific is viewed in scholarship on Chinese culture, traditionally, and in modern Chinese society (especially in the context of the use of gender-sensitive language), as well as a short analysis of the frequency of use of the honorific *shimu*, based on examples from BCC, a contemporary Chinese corpus developed by the Beijing Language and Culture University.

Key words: *Chinese language, honorifics in the Chinese language, Chinese philology, honorific shimu* (师母), *anthropological linguistics*